

ĐỀ XUẤT HỆ THỐNG ĐÁNH GIÁ CHẤT LƯỢNG SỐ LIỆU THỐNG KÊ PHÙ HỢP VỚI VIỆT NAM

*ThS. Hà Mạnh Hùng**

Trong những năm qua, công tác Thống kê đã từng bước được hoàn thiện và phát triển phù hợp với quá trình đổi mới của đất nước. Số liệu thống kê ngày càng phát huy tác dụng là căn cứ quan trọng để đánh giá, phân tích thực trạng và xu hướng phát triển của tình hình kinh tế - xã hội trên phạm vi cả nước và ở từng cấp, từng ngành. Nội dung hệ thống chỉ tiêu, phương pháp thu thập và xử lý số liệu đã từng bước tiếp cận với tiêu chuẩn quốc tế. Song vấn đề chất lượng số liệu thống kê vẫn là một chủ đề nóng, được nhiều các nhà quản lý, nhà hoạch định chính sách và đại biểu Quốc hội bàn cãi và nghi ngờ về chất lượng số liệu thống kê của chúng ta.

Tuy nhiên, để có được một bộ số liệu thống kê đảm bảo chất lượng và phù hợp với tiêu chuẩn quốc tế. Chúng ta không chỉ dựa vào 06 tiêu chí đánh giá chất lượng số liệu thống kê được nhiều quốc gia trên thế giới sử dụng và được các nhà khoa học thống kê trong nước đã nghiên cứu đề xuất trước đây, mà cần phải có một Hệ thống đánh giá chất lượng số liệu thống kê phù hợp. Chúng tôi xin đề xuất một số nội dung liên quan đến Hệ

thống đánh giá chất lượng số liệu thống kê như sau:

1. Đánh giá môi trường làm ra số liệu thống kê

Môi trường làm ra số liệu thống kê là một yếu tố quan trọng ảnh hưởng tới chất lượng số liệu. Trong lĩnh vực đánh giá này bao gồm ba yếu tố chính: (i) Vai trò của người lãnh đạo cao nhất trong cơ quan thống kê; (ii) Chất lượng và ý thức của đội ngũ cán bộ; (iii) Cơ sở hạ tầng phục vụ cho hoạt động của cơ quan thống kê. Để đánh giá môi trường làm ra số liệu thống kê một cách sát thực, cần thực hiện một số công việc như: Xây dựng kế hoạch đánh giá chi tiết, thu thập những ý kiến góp ý, những phản hồi của đội ngũ cán bộ thống kê về bản kế hoạch, từ đó biên soạn báo cáo chỉ rõ các yêu cầu về môi trường làm ra số liệu thống kê; Tiến hành phỏng vấn các cán bộ thống kê trực tiếp liên quan tới công tác tính toán và biên soạn số liệu thống kê để có những số liệu sát thực về môi trường hiện tại làm ra số liệu thống kê. Từ đó phân loại những tồn tại và các yêu cầu nhằm cải tiến và hoàn thiện môi trường làm ra số liệu; Biên soạn báo

* Viện Khoa học Thống kê, Tổng cục Thống kê

cáo đánh giá toàn bộ môi trường làm số liệu và phản hồi tới các bộ phận có liên quan. Để báo cáo có chất lượng và số liệu trong báo cáo có độ chính xác cao cần kiểm tra lại những số liệu thu được từ phỏng vấn các cán bộ có liên quan.

2. Đánh giá tính phù hợp của quy trình làm số liệu thống kê

Quy trình làm số liệu thống kê bao gồm quy trình thu thập, xử lý và tính toán các chỉ tiêu thống kê. Không ai hiểu và nắm vững quy trình làm số liệu thống kê bằng chính bản thân những người trực tiếp thu thập, tính toán và biên soạn số liệu thống kê. Vì vậy đánh giá tính phù hợp của quy trình làm số liệu thống kê cần thực hiện qua việc tự đánh giá những điểm mạnh và các tồn tại của quy trình này. Để cho khách quan, bên cạnh việc tự đánh giá của những người trực tiếp làm số liệu, cần có những đánh giá về quy trình này từ các chuyên gia ở bên ngoài. Để bên ngoài đánh giá có thực chất và hiệu quả, cơ quan thống kê phải chuẩn bị danh mục các nội dung cần đánh giá và đề nghị người đánh giá đưa ra một số giải pháp hay gợi ý để hoàn thiện quy trình làm số liệu thống kê. Cụ thể việc đánh giá tính phù hợp của quy trình làm số liệu thống kê gồm các công việc: Xây dựng kế hoạch chi tiết, phù hợp để đánh giá quy trình làm số liệu thống kê, thông báo kế hoạch đánh giá tới các bộ phận có liên quan; Thành lập một nhóm rà soát chất lượng số liệu để đánh giá quy trình làm số liệu. Nhóm này cần rà soát và phân tích những tồn tại của quy trình làm ra số liệu từ giai đoạn thu thập, xử lý, hiệu chỉnh số liệu thu được đến quy trình tính toán, biên soạn số liệu; Chuẩn bị

biểu mẫu và tiến hành đánh giá quy trình làm số liệu thống kê từ các đơn vị có liên quan trong cơ quan thống kê, tới các đơn vị và cá nhân ở ngoài cơ quan thống kê theo biểu mẫu đã thiết kế; Phân tích, đánh giá kết quả, chuẩn bị báo cáo đồng thời gửi kết quả đánh giá lấy ý kiến góp ý và phản hồi; Hoàn thiện báo cáo, phản hồi lại số liệu cho đơn vị có liên quan đồng thời xây dựng kế hoạch hoàn thiện quy trình làm số liệu thống kê.

3. Đánh giá tính chính xác của hoạt động thu thập số liệu

Mức độ chính xác của số liệu đầu ra phụ thuộc vào số liệu thu thập được ở nơi tiến hành điều tra phỏng vấn hay nơi làm báo cáo theo chế độ báo cáo thống kê. Điều đó có nghĩa là chất lượng hoạt động thu thập số liệu phụ thuộc vào quá trình tiến hành điều tra phỏng vấn và tính hiệu quả của hệ thống thu thập. Đánh giá mức độ chính xác của số liệu đã thu thập chủ yếu bằng cách gọi điện thoại hỏi lại đối tượng điều tra hoặc tiến hành phúc tra lại. Mục đích chính của hoạt động đánh giá này nhằm xác định các sai số phi mẫu phát sinh trong quá trình điều tra để hoàn thiện chất lượng điều tra. Các công việc trong hoạt động đánh giá tính chính xác của hoạt động thu thập số liệu bao gồm: Xây dựng kế hoạch đánh giá, chọn mẫu các đơn vị sẽ thực hiện phỏng vấn lại (khoảng 10% của mẫu đã điều tra); Chuẩn bị kịch bản tiến hành phỏng vấn lại, lựa chọn và đào tạo kỹ thuật cho người phỏng vấn và tiến hành phỏng vấn lại; Đánh giá kết quả phỏng vấn, chuẩn bị báo

cáo đánh giá và số liệu phản hồi lại cho các đơn vị và cá nhân có liên quan.

4. Đánh giá tính hoàn hảo của số liệu thống kê đã công bố

Bên cạnh những sai sót trong hoạt động thu thập, xử lý và tính toán số liệu thống kê, chất lượng số liệu còn phụ thuộc vào quá trình công bố cho người dùng tin. Hiện nay cơ quan thống kê có rất nhiều ấn phẩm dưới dạng bản in, dưới dạng đĩa CR-ROM hay tại các trang Web và những ấn phẩm này không tránh khỏi những sai sót. Mục đích của hoạt động đánh giá tính hoàn hảo của số liệu thống kê đã công bố nhằm: (i) Xác định các loại sai sót và tần suất của chúng nhằm khắc phục không để tái diễn trong các lần công bố sau; (ii) Hoàn thiện hoạt động cung cấp và công bố số liệu bằng cách kiểm tra xem những số liệu thống kê cơ bản có phục vụ đúng đối tượng hay không. Các công việc trong hoạt động đánh giá tính hoàn hảo của số liệu thống kê đã công bố bao gồm: Xây dựng kế hoạch đánh giá những sai sót của hoạt động cung cấp và công bố số liệu; Lựa chọn cán bộ và thực hiện việc đánh giá tính hoàn hảo của hoạt động công bố số liệu; Tóm tắt kết quả đánh giá, viết báo cáo và số liệu phản hồi lại cho các đơn vị có liên quan.

5. Đánh giá mức độ thỏa mãn nhu cầu của người sử dụng

Mức độ thỏa mãn nhu cầu của người sử dụng số liệu dựa trên sự phù hợp cho sử dụng. Nếu số liệu thống kê không thật phù hợp với yêu

cầu của người sử dụng, khi đó mức độ thỏa mãn của người sử dụng sẽ thấp. Mục đích của hoạt động đánh giá mức độ thỏa mãn của người sử dụng nhằm tìm ra các giải pháp để hoàn thiện và nâng cao tiêu thức phù hợp của số liệu thống kê. Các công việc trong hoạt động đánh giá mức độ thỏa mãn của người sử dụng bao gồm: Xây dựng kế hoạch đánh giá; Lập danh sách các đối tượng sử dụng số liệu chủ yếu và chọn mẫu để tiến hành đánh giá; Thiết kế bảng hỏi và tiến hành điều tra phỏng vấn các đối tượng sử dụng; Đánh giá, tổng hợp và phân tích kết quả điều tra; Viết báo cáo và số liệu phản hồi.

6. Đánh giá nỗ lực hoàn thiện chất lượng số liệu

Quan điểm luôn luôn hoàn thiện chất lượng số liệu có ý nghĩa quan trọng trong việc thực hiện Hệ thống đánh giá chất lượng số liệu thống kê. Để không ngừng hoàn thiện chất lượng số liệu đòi hỏi người có trách nhiệm phải chỉ ra được những vấn đề ảnh hưởng tới chất lượng, đồng thời tìm ra các giải pháp hoặc lập thành các dự án khắc phục những tồn tại. Các công việc trong hoạt động đánh giá nỗ lực hoàn thiện đối với chất lượng số liệu bao gồm: Xây dựng kế hoạch đánh giá nỗ lực hoàn thiện; Thực hiện hoạt động đánh giá; Viết báo cáo và số liệu phản hồi.

Bảng dưới đây tóm tắt toàn bộ lĩnh vực, nội dung và các tiêu thức đánh giá của Hệ thống đánh giá chất lượng số liệu thống kê:

Bảng 1: Quá trình đánh giá chất lượng số liệu của Hệ thống đánh giá chất lượng số liệu thống kê

Lĩnh vực đánh giá	Phương pháp đánh giá	Tiêu thức chất lượng
1. Môi trường làm ra số liệu thống kê	<ul style="list-style-type: none"> Tình trạng làm ra số liệu hiện tại; Điều tra sự hiểu biết của người làm thống kê. 	Tất cả 6 tiêu thức
2. Tính phù hợp của quy trình làm ra số liệu thống kê	<ul style="list-style-type: none"> Cơ quan thống kê tự đánh giá theo danh mục chất lượng; Bên ngoài đánh giá qua các thành viên rà soát chất lượng. 	Tất cả 6 tiêu thức
3. Tính chính xác của hoạt động thu thập số liệu	<ul style="list-style-type: none"> Phức tra lại số liệu điều tra bằng cách gọi điện thoại hỏi lại hoặc phỏng vấn lại. 	Tính chính xác
4. Tính hoàn hảo của số liệu thống kê đã công bố	<ul style="list-style-type: none"> Kiểm tra sai số của các ấn phẩm thống kê; Kiểm tra tính thuận tiện của người sử dụng số liệu. 	Khả năng tiếp cận
5. Mức độ thỏa mãn nhu cầu của người sử dụng	<ul style="list-style-type: none"> Kiểm tra thực trạng sử dụng số liệu; Đánh giá mức độ thỏa mãn; Hiểu được những đòi hỏi của người sử dụng số liệu. 	Tất cả 6 tiêu thức
6. Nỗ lực hoàn thiện chất lượng số liệu	<ul style="list-style-type: none"> Kiểm tra kế hoạch hoàn thiện chất lượng; Đánh giá kết quả. 	Tất cả 6 tiêu thức

↓ ↓ ↓

Hoàn thành đánh giá chất lượng và phân tích kết quả

↓

Chuẩn bị báo cáo đánh giá tổng thể

7. Tổng hợp toàn bộ kết quả đánh giá

Để lượng hóa toàn bộ kết quả đánh giá theo Hệ thống đánh giá chất lượng số liệu thống kê, mỗi hoạt động đánh giá ở trên có thể lượng hoá bằng cách chấm điểm theo thang điểm của Khung đánh giá chất lượng số liệu (DQAF) của Quỹ tiền tệ quốc tế

(IMF), sau đó tính điểm bình quân cho toàn bộ hệ thống. Có thể giả sử quyền số của cả sáu lĩnh vực đều bằng nhau hoặc có thể xác định quyền số khác nhau cho mỗi lĩnh vực dựa vào đánh giá tầm quan trọng của chúng. Thang điểm và mức độ đánh giá như sau:

Bảng 2: Thang điểm đánh giá chất lượng số liệu của Hệ thống đánh giá chất lượng số liệu thống kê

Điểm số	Điểm chữ	Giải thích
0	NO: Không tồn tại hoặc rất ít	Thực tế không được quan sát (NO): Hầu hết các thực hành DQAF không được đáp ứng.
1/3	LNO: Giai đoạn phát triển ở mức trung bình	Thực tế phần lớn không được quan sát (LNO): sự khởi đầu quan trọng và cơ quan sẽ cần phải hành động đáng kể để đạt tới sự chấp hành.
2/3	LO: Hoạt động đúng nhưng với các khía cạnh có thể được cải thiện	Thực tế phần lớn được quan sát (LO): Có một số điểm khởi đầu, nhưng đó chưa được coi là đủ để tăng sự hoài nghi về khả năng chấp hành của cơ quan thực hiện các thực hành DQAF.
1	O: Rất tốt hoặc gần tối ưu	Thực tế được quan sát (O): thực hành hiện tại nói chung được chấp hành, đáp ứng hoặc đạt được các mục tiêu của DQAF được thông lệ thống kê quốc tế chấp nhận mà không có bất kỳ thiếu sót đáng kể.

Nguồn: <http://dsbb.imf.org/Pages/DQRS/DQAF.aspx>

Trên cơ sở đánh giá định tính các vấn đề trọng tâm của từng chỉ tiêu chất lượng, chúng ta đưa ra các mức độ chất lượng của từng chỉ tiêu. Nếu được đánh giá ở các mức điểm 1/3 (LNO), 2/3 (LO) và 1 (O) thì thể hiện số liệu thống kê có chất lượng.

Tóm lại, để từng bước nâng cao chất lượng số liệu thống kê nhằm phục vụ ngày càng hiệu quả cho các nhà quản lý và hoạch định chính sách của Đảng và Nhà nước và đồng đạo các đối tượng sử dụng số liệu thống kê. Tổng cục Thống kê đã và đang đổi mới đồng bộ trên tất cả các lĩnh vực, từ xây dựng và hoàn thiện môi trường thể chế, đến đổi mới và cải tiến phương pháp luận thống kê, xây dựng các tiêu chí đánh giá chất lượng số liệu thống kê. Tất cả những hoạt động đó nhằm mục tiêu không ngừng nâng cao chất lượng của số liệu thống kê và xây dựng nên một Hệ thống đánh giá chất lượng số liệu thống kê. Tuy nhiên, để có được một hệ thống đánh

giá chất lượng số liệu thống kê phù hợp với tình hình của Việt Nam, chúng ta không chỉ đơn thuần đánh giá sự thỏa mãn yêu cầu của 06 tiêu chí mà Tổng cục Thống kê đưa ra mà trên cơ sở 06 tiêu chí đó chúng ta hình thành Hệ thống đánh giá chất lượng số liệu thống kê phù hợp gồm 07 bước sau: (i) Đánh giá môi trường làm ra số liệu thống kê; (ii) Đánh giá tính phù hợp của quy trình làm số liệu thống kê; (iii) Đánh giá tính chính xác của hoạt động thu thập số liệu; (iv) Đánh giá tính hoàn hảo của số liệu thống kê đã công bố; (v) Đánh giá mức độ thỏa mãn nhu cầu của người sử dụng; (vi) Đánh giá nỗ lực hoàn thiện chất lượng số liệu; (vii) Tổng hợp toàn bộ kết quả đánh giá. Trong mỗi bước đánh giá của Hệ thống chúng ta sử dụng 06 tiêu chí đánh giá chất lượng của Tổng cục Thống kê.

(Xem tiếp trang 28)

(Tiếp theo trang 8)

Tài liệu tham khảo:

1. ThS. Nguyễn Văn Đoàn, “Các tiêu chí phản ánh chất lượng thông tin thống kê của Việt Nam” Từ Thông tin Khoa học Thống kê, số 4 năm 2014;
2. TS. Lê Mạnh Hùng, TS. Nguyễn Bích Lâm, “Nghiên cứu đề xuất các giải pháp nhằm quản lý và nâng cao chất lượng thông tin thống kê”, Đề tài cấp Bộ năm 2006;
3. TS. Nguyễn Bích Lâm, “Các tiêu thức phản ánh chất lượng số liệu thống kê và mối liên hệ với nguyên tắc cơ bản của thống kê chính thức” www.gso.gov.vn/Modules/Doc_Download.aspx?DocID=4580;
4. TS. Phạm Đăng Quyết, CN. Trịnh Quang Vượng, ThS. Hà Mạnh Hùng, CN. Nguyễn Minh Hoàn “Nghiên cứu xây dựng quy trình đánh giá chất lượng chỉ tiêu GDP của Việt Nam theo Khung đánh giá chất lượng số liệu (DQAF) của Quỹ tiền tệ quốc tế IMF”, Đề tài khoa học cấp Bộ năm 2014;
5. International Monetary Fund, “Data Quality Assessment Framework (DQAF) for National Accounts Statistics”, July 2003.